

**7. Иванов А. Н.** Инвестиционные и консультационные услуги иностранных банков / А. Н. Иванов // Деньги и кредит. – 2009. – № 5. – С. 61 – 65.

**8. Мещеряков А. А.** Дискусійні проблеми визначення сутності банку і банківського продукту в сучасних умовах / А. А. Мещеряков // Вісник Дніпровського державного фінансового економічного інституту. – 2003. – № 2 (10). – С. 68 – 72.

**9. Мещеряков А. А.** Організація діяльності комерційного банку / А. А. Мещеряков [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://b-ko.com/book\\_287.html](http://b-ko.com/book_287.html)

**10. Мізюк Б. М.** Системне управління : монографія / Б. М. Мізюк. – Львів : Видавництво комерційної академії, 2004. – 338 с.

**11. Партин Г. О.** Особливості управління витратами машинобудівного підприємства на засадах системного підходу / Г. О. Партин, А. І. Ясінська // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2009. – № 647. – С. 157 – 163.

**12. Перепечай Н. М.** Перспективи розвитку ринку нетрадиційних банківських послуг / Н. М. Перепечай // Фінанси України. – 2009. – № 3. – С. 133 – 139.

**13. Перехожев В. А.** Современные подходы к понятию категорий «банковский продукт», «банковская услуга» и «банковская операция» / В. А. Перехожев // Финансы и кредит. – 2002. – № 21. – С. 23 – 32.

**14. Сарахман О. М.** Спектр фінансових продуктів як ключовий фактор розвитку фінансово-кредитних установ / О. М. Сарахман, Н. П. Дребот [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/6685/1/48.pdf>

**15. Телінгер М. Ю.** Сутність та особливості визначення поняття «банківська послуга» / М. Ю. Телінгер // Прометей. – 2011. – № 1 (34). – С. 233 – 235.

**16. Тосунян Г. А.** Банковское право Российской Федерации. Т. 2 / Г. А. Тосунян. – М. : Юристъ, 2005. – 402 с.

**17. Трохименко В. І.** Сутність та структура сучасного ринку банківських послуг / В. І. Трохименко // Економіка. Проблеми економічного становлення. – 2010. – № 2. – С. 76 – 81.

**Науковий керівник** – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри управління фінансовими послугами Харківського національного економічного університету  
**Внукова Н. М.**

УДК 336.71

## СИСТЕМНИЙ РИЗИК У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО МОНІТОРИНГУ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ

САМСОНОВ М. І.

УДК 336.71

### Самсонов М. І. Системний ризик у контексті реалізації дистанційного моніторингу діяльності банків

*У статті проаналізовано місце та роль системного ризику в контексті реалізації банківського нагляду, розкрито зміст основних підходів до управління системним ризиком у межах мікро- та макропруденційного нагляду. Виокремлено три підходи до розкриття змісту поняття «системний ризик», зокрема мікро-, макро економічний та комбінований підходи. З точки зору реалізації дистанційного моніторингу діяльності банків в Україні запропоновано виокремлювати системно важливі банки, діяльність яких чинить вплив на загальний стан банківської системи та фінансову стабільність у цілому, і запроваджувати систему диференційованого банківського регулювання та нагляду.*

**Ключові слова:** банківський надзор, дистанційний моніторинг, системний ризик

**Рис.:** 1. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 11.

**Самсонов Максим Іванович** – аспірант, кафедра фінансів, Українська академія банківської справи Національного банку України (вул. Петропавлівська, 57, Суми, 40030, Україна)  
**E-mail:** [maxx005@meta.ua](mailto:maxx005@meta.ua)

УДК 336.71

### Самсонов М. И. Системный риск в контексте реализации дистанционного мониторинга деятельности банков

*В статье проанализированы место и роль системного риска в контексте реализации банковского надзора, раскрыт смысл основных подходов к управлению системным риском в рамках микро- и макропруденциального надзора. Выделены три подхода к раскрытию смысла понятия «системный риск», а именно: микро-, макроэкономический и комбинированный подходы. С позиции реализации дистанционного мониторинга деятельности банков в Украине предложено выделять системно важные банки, деятельность которых влияет на общее состояние банковской системы и финансовую стабильность в целом, и внедрять систему дифференцированного банковского регулирования и надзора.*

**Ключевые слова:** банковский надзор, дистанционный мониторинг, системный риск.

**Рис.:** 1. **Табл.:** 1. **Библ.:** 11.

**Самсонов Максим Иванович** – аспирант, кафедра финансов, Украинская академия банковского дела Национального банка Украины (ул. Петропавловская, 57, Сумы, 40030, Украина)  
**E-mail:** [maxx005@meta.ua](mailto:maxx005@meta.ua)

UDC 336.71

### Samsonov M. I. System Risk in the Context of Realisation of Remote Monitoring of Banks Activity

*The article analyses place and role of system risk in the context of realisation of banking supervision and describes meaning of basic approaches to managing system risk within the framework of micro and macro prudential supervision. It specifies three approaches to unpack meaning of the system risk notion, namely, micro and macro economic and combined approaches. It offers to specify system important banks, activity of which influences the general state of the banking system and financial stability in general, and to implement the system of differentiated banking regulation and supervision from the point of view of realisation of remote monitoring.*

**Key words:** banking supervision, remote monitoring, system risk.

**Pic.:** 1. **Tabl.:** 1. **Bibl.:** 11.

**Samsonov Makim I.** – Postgraduate Student, Department of Finance, Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine (vul. Petropavlivska, 57, Sumy, 40030, Ukraine)  
**E-mail:** [maxx005@meta.ua](mailto:maxx005@meta.ua)

**Т**енденції збільшення рівня та спектра банківських ризиків унаслідок посилення вразливості національних фінансових систем вимагають подальшого коригування механізмів реалізації ризик-орієнтованого банківського нагляду. Останні кризові процеси, що спостерігаються в міжнародній фінансовій системі, вітчизняні та міжнародні експерти все частіше пояснюють реалізацією не індивідуальних ризиків окремих банків, а накопичених системних ризиків. Так, у роботі [1, с. 79], присвяченій методологічним проблемам реформування міжнародних стандартів банківського регулювання і нагляду, кредитна криза в США розглядається як один із проявів надмірного накопичення саме системного ризику, що викликана суперечностями між характером фінансових потоків і фрагментарним фінансовим регулюванням.

На сьогоднішній день проблема існування системного ризику визнається більшістю світових науковців, представників Міжнародного Валютного Фонду, Базельського Комітету та інших міжнародних фінансових організацій, головами розвинутих країн і країн, що розвиваються. Наприклад, голова Федеральної резервної системи США Бен Бернанке підкреслює важливість вжиття заходів з обмеження системного ризику поряд з низкою програм, що розробляються та впроваджуються з метою стимулювання економічного зростання та ліквідації наслідків світової фінансової кризи. Отже, у контексті забезпечення фінансової стабільності в цілому управління системним ризиком стає ключовим завданням при вдосконаленні глобальних і національних систем банківського регулювання та нагляду.

З точки зору місця держави в нейтралізації накопичення та реалізації системного ризику в науковій економічній літературі виокремлюють два підходи до її вирішення – мікропруденційний та макропруденційний види банківського нагляду [2].

В основі першого закладена ідея, що обмеження індивідуальних ризиків учасників фінансового ринку під час пруденційного нагляду (переважно шляхом встановлення економічних нормативів діяльності) є одним із способів зниження системного ризику. Слід підкреслити, що традиційно дистанційний моніторинг має як раз мікропруденційний характер, спрямований на моніторинг діяльності окремих банків з метою попередження кризових явищ. Крім того, більшість пропозицій в частині вдосконалення інструментарію безвізного нагляду в економічній літературі зосереджено саме в площині оцінки індивідуальних ризиків окремого банку та визначення якості управління ними.

Але, як показала світова та вітчизняна фінансові кризи, дотримання економічних нормативів не є гарантією фінансової стабільності, і навіть навпаки, – установлення певних пруденційних обмежень може сприяти виникненню системного ризику. Наприклад, збільшення нормативів достатності капіталу та, як наслідок, негативний вплив на фінансові результати діяльності банку може викликати пошук банками додаткових, більш ризикованих способів розміщення коштів з метою компенсації втрат, пов'язаних з використанням дорогого джерела фінансування. Крім того, раціональна

та ризик-безпечна політика окремих банків також може служити передумовою виникнення системного ризику: масова реалізація заставного майна з метою підвищення ліквідності банку може реалізуватися у порушенні рівноваги на фінансовому ринку, падінні цін і дестабілізації на ринку активів.

У межах макропруденційного нагляду, що характеризується на сьогодні відсутністю ефективних і працюючих розробок з його втілення в практичну діяльність, на наш погляд, можна виокремити три найбільш поширені інструменти управління системним ризиком. Це використання стрес-тестів, побудова економетричних моделей банківських та інших видів криз, моніторинг індикаторів фінансової стабільності, розроблених МВФ. Слід додати, що ще однією новацією можна вважати варіанти створення спеціалізованих регуляторів системних ризиків, що вже реалізувалася в деяких країнах – наприклад, у жовтні 2009 р. була створена Європейська рада з системних ризиків. Водночас існує ряд обмежень, які не дозволяють забезпечити ефективне управління системними ризиками в межах зазначених інструментів, а саме:

- ✦ використання стрес-тестів зазвичай характерне вже для періоду фінансової дестабілізації та носить періодичний характер; результати малоприматні для прогнозування та прийняття відповідних регулюючих заходів; дозволяє оцінити масштаб втрат без визначення ймовірності настання відповідного сценарію;
- ✦ розробка економетричних моделей з попередження виникнення банківських криз має ряд припущень (наприклад, пасивність державних органів, регулятора в умовах погіршення ситуації на ринку), не дозволяє врахувати всю множину факторів, що можуть спричинити виникнення системного ризику, потребує значного масиву даних із забезпеченням високої якості інформації;
- ✦ моніторинг індикаторів фінансової стабільності не дозволяє враховувати існування взаємозв'язків між учасниками фінансового ринку, має низький рівень прогнозованості;
- ✦ організаційний підхід має допоміжний характер у вирішенні проблеми управління системним ризиком і потребує вирішення питання операційної незалежності подібного підрозділу/департаменту/відокремленого органу від інших органів банківського регулювання і нагляду та водночас функціональної єдності з метою забезпечення фінансової стабільності.

**Т**аким чином, можна зробити висновок щодо необхідності координації та гармонізації мікро- та макропруденційного нагляду, зокрема впровадження елементів управління системними ризиками в систему мікропруденційного нагляду – дистанційний ризик-орієнтований моніторинг (рис. 1).

Аналіз існуючих підходів до трактування поняття «системний ризик» (табл. 1) дозволяє виокремити три основні підходи, які є взаємодоповнюючими та підкреслюють сутнісні його характеристики. У межах першого підходу визначення змісту системного ризику зосеред-

жується на рівні індивідуальних фінансових інститутів (звідси мікроекономічний підхід) і механізми його виникнення та розповсюдження – ланцюгові реакції, або «ефект доміно». У даному випадку однією з характеристик системного ризику є горизонтальні зв'язки між учасниками фінансового ринку, причому вони можуть бути як прямими (через міжбанківський ринок депозитів і кредитів), так і непрямими (через подібність ринкової поведінки в умовах інформаційної асиметрії на ринку, дії психологічних факторів (ірраціональній поведінці) та фундаментальної невизначеності майбутнього). На наш погляд, мікроекономічний підхід точно підкреслює небезпеку системного ризику, яка полягає в тому що об'єктом впливу його дії може стати будь-який учасник грошово-фінансових відносин незалежно від рівня капіталізації та ризикованості діяльності.

Другий – макроекономічний – підхід концентрує свою увагу на наслідках реалізації системного ризику, а саме: дестабілізації не лише фінансової системи, а й реального сектора економіки, що визначає надзвичайну важливість ідентифікації та управління системним ризиком.

У подальшому вважаємо доцільним дотримуватися третього – комбінованого – підходу до визначення системного ризику, який враховує як горизонтальні, так і вертикальні взаємозв'язки між учасниками фінансово-грошових відносин. Враховуючи, з одного боку, той факт, що джерелом виникнення системного ризику у фінансовій системі може бути як окремих інституційний елемент (наприклад, банк), так і ринок у цілому (подія макроекономічного характеру, макроекономічний шок), з іншого – мікропруденційний характер безвізного банківського нагляду, як спосіб ідентифікації та управління системним ризиком пропонуємо:

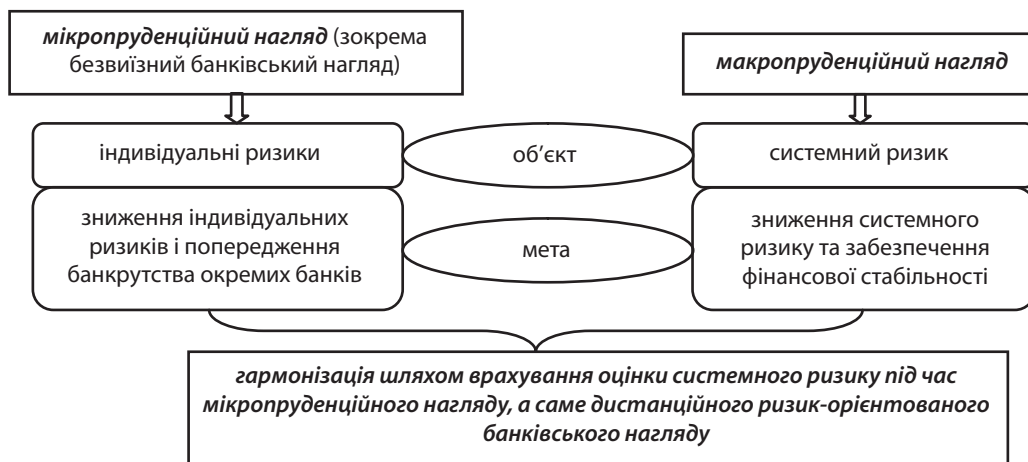


Рис. 1. Гармонізація мікро- та макропруденційного банківського нагляду

Таблиця 1

Систематизація науково-методичних підходів до визначення терміну «системний ризик»

Автор [джерело]	Визначення системного ризику
1	2
<b>Мікроекономічний підхід, який зосереджується на горизонтальних зв'язках між фінансовими учасниками</b>	
Е. Черутті (Cerutti E.), Банк міжнародних розрахунків [3]	«системний ризик виникає внаслідок неспроможності одного чи декількох фінансових інститутів виконувати своєчасно і в повному обсязі свої зобов'язання перед контрагентами, що стає причиною неплатоспроможності (банкрутства) інших учасників грошово-фінансових відносин»
Положення про діяльність в Україні внутрішньо-державних і міжнародних платіжних систем [4]	«ризик того, що неспроможність одного з учасників платіжної системи виконати свої зобов'язання або що порушення функціонування самої системи призведе до нездатності інших учасників платіжної системи або фінансових інститутів інших складових фінансової системи виконати свої зобов'язання належним чином»
Н. Чан, М. Гетманські (Chan N., Getmansky M.) [5]	«ймовірність корельованих дефолтів серед фінансових інститутів (як правило, банків) за короткий проміжок часу, часто внаслідок одного суттєвого зовнішнього шоку. Класичним прикладом такої ситуації є банківська паніка»
<b>Макроекономічний підхід, який зосереджується на вертикальних зв'язках між фінансовими учасниками, ринками, фінансовою системою та економікою</b>	
П. Купек (Kupiec P.), МФВ [6]	«стан, за якого незначний макроекономічний шок може призвести до значної волатильності цін на виробничі та фінансові активи, зменшення ліквідності та збитків (навіть банкрутства) корпоративних позичальників»
І. Д'яконова [7]	«загальносистемний ризик банківської діяльності визначається як можливість порушення функціональної взаємодії складових елементів банківської системи, внаслідок чого виникає ймовірність виведення її з рівноваги чи взагалі розвалу (колапсу)»

1	2
Дж. Дж. Кауфман (Kaufman G.), Світовий банк [8]	«Ймовірність колапсу цілої системи, на відміну від колапсу окремих її частин чи компонентів, про що свідчить взаємозв'язок (кореляція) серед більшості або всіх її частин»
Д. Хендрікс (Hendricks D.) [9]	«ризик перехідної фази від одного стану рівноваги до іншого, менш оптимального, що характеризується складними підсилюючими механізмами оберненого зв'язку, що ускладнює повернення системи у вихідне положення»
<b>Комбінований підхід, який враховує як горизонтальні, так і вертикальні взаємозв'язки</b>	
О. Дж. Говтвань, Російська Академія наук [10]	«потенційна небезпека виникнення ситуації, коли індивідуальна реакція економічних агентів на ризики призводить не до їх диверсифікації та розподілу, а навпаки – підвищенню загальної ненадійності»
А. Д. Пискунов, Російська Академія наук [11]	«ризик того, що існуючі особливості системи стимулюватимуть накопичення і поширення мікроекономічних ризиків серед кредитних інститутів і учасників фінансових ринків, що складають національний фінансовий сектор»

- ✦ виокремлювати системно значущі банки, діяльність яких здійснює вплив на загальний стан банківської системи та фінансову стабільність в цілому;
- ✦ об'єктом дистанційного ризик-орієнтованого моніторингу використовувати не окремо банк, а з урахуванням його взаємозв'язків (інтересів) з іншими учасниками фінансового ринку.

Таким чином, враховуючи принцип економічної ефективності ризик-орієнтованого банківського нагляду та спрямування наглядових ресурсів у сфери «підвищених» ризиків, доцільним є запроваджувати диференційованість режимів нагляду залежно від профілю ризиків об'єкта нагляду, що в сукупності з вищеокресленими особливостями об'єктів моніторингу складає багаторівневу систему дистанційного ризик-орієнтованого моніторингу. ■

## ЛІТЕРАТУРА

1. **Буковинський С. А.** Уроки глобальної фінансової кризи: методологічні проблеми реформування міжнародних стандартів банківського регулювання і нагляду / С. А. Буковинський, Т. Є. Унковська, О. Л. Яременко // Економічна теорія. – 2011. – № 1. – С. 79 – 89.
2. **Крейндель В. М.** Кто измерит системный риск? [Электронный ресурс] // Институт финансовых исследований. – 2009. – Режим доступа : [http://www.ifs.ru/upload/systemicrisk\\_31july.pdf](http://www.ifs.ru/upload/systemicrisk_31july.pdf)
3. **Cerutti E.** Systemic risk in global banking: what can available data tell us and what more data are needed? / E. Cerutti, S. Claessens, P. McGuire // Bank for international settlements. – Working Papers No 376. – April, 2012. – 27 pp.
4. Положення про діяльність в Україні внутрішньодержавних і міжнародних платіжних систем: затв. пост. Правління Національного банку України від 25 вересня 2007 р. №348 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>
5. **Nicholas C.** Do Hedge Funds Increase Systemic Risk / C. Nicholas, M. Getmansky, S. M. Haas, A. Lo // Federal Reserve Bank of Atlanta. – Economic Review Q4. – 2006. – 49 – 80 pp.
6. **Kupiec P.** Assessing Systemic Risk Exposure from Banks and GSEs Under Alternative Approaches to Capital Regu-

lation / P. Kupiec, Nickerson D. // The Journal of Real Estate Finance and Economics. – Vol. 28. – 2004. – 25 pp.

7. Методологічні засади розвитку банківського нагляду на базі системної організації банківської діяльності : дис. ... доктора екон. наук: спец. 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит/ І. І. Д'яконова; Українська академія банківської справи Національного банку України. – Суми: [Б. В.], 2008. – 395 [8] с.

8. **Kaufman, G.** What is Systemic Risk, and do Bank Regulators Retard or Contribute to it? / G. Kaufman, K. Scott // Independent Review. – No7. – 2003. – 371-391 pp.

9. **Hendricks D.** Defining Systemic Risk [Electronic resource] // The Pew Financial Reform Project. – Mode access: [http://www.pewtrusts.org/our\\_work\\_detail.aspx?id=327442](http://www.pewtrusts.org/our_work_detail.aspx?id=327442). – The title from the screen:

10. **Говтвань О. Дж.** Методология и опыт прогнозирования российской денежно-банковской системы : монография / О. Дж. Говтвань. – М. : МАКС Пресс, 2009. – 360 с.

11. **Пискунов А. Д.** Оценка механизмов накопления кризисного потенциала в российском финансовом секторе / А. Д. Пискунов // Проблемы прогнозирования. – 2003. – № 3. – С. 7 – 19.

**Рецензент** – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри банківської справи Української академії банківської справи Національного банку України **Васильєва Т. А.**